

ПОРИЈЕКЛО И ШИРЕЊЕ АМБРОЗИЈЕ *Ambrosia artemisiifolia* L. НА ПРОСТОРУ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Нада Шуматић, Војислав Тркуља, Далибор Дончић

Шумарски факултет, Бања Лука
Пољопривредни институт, Бања Лука
Хемофарм, Бања Лука

Abstract

ŠUMATIĆ, Nada, V. TRKULJA, D. DONČIĆ : THE ORIGIN AND SPREADING OF RAGWEEDS (AMBROSIA) *Ambrosia artemisiifolia* L. IN THE AREA OF REPUBLIC OF SRPSKA. Skup 2: 187-190. [Faculty of Forestry, Banja Luka, Institute of Agriculture, Banja Luka, Hemofarm, Banja Luka].

The ragweed is an annual plant from the *Asteraceae* family. It has well developed roots and stem that can grow in height of over 1.5 m. Leaves are divided and remind of wormwood upon which this species got its name. On the top of the tree, monoecious flowers occur that are gathered in a head shaped inflorescence. The fruit is achene.

The origin of ragweed is from North America. It is believed that it was imported to Europe in the 18th century and it has spread intensively since then, so it presents one of the most spread species on the whole of the European continent nowadays. In our region, it was first seen in Derventa in 1940 and since then it has quickly spread on the large area from the north part of Bosnia to the Neretva valley. It spreads very quickly on both, non-agricultural and agricultural areas, due to its large reproductive power, but also for its ability to adapt to various difficult conditions.

This work shows the presence and spreading of ragweed in the area of Republic of Srpska. On basis of literary information and our research on agricultural and non-agricultural areas, we have detected that ragweed is expanding in the northwest and southern part of Republic of Srpska.

Key words: ragweeds, Republic of Srpska, plant introduction, invasion plants.

Сажетак

Амброзија је једногодишња биљка из породице *Asteraceae*. Има добро развијен коријен и стабло, које може да нарасте преко један метар. Листови су раздијелени и подсећају на пелин, по чему је врста и добила назив. На врху стабла јављају се једнополни цвјетови, скупљени у главичасте цвасти. Плод је ахенија.

Амброзија је поријеклом из Сјеверне Америке. Сматра се да је ова врста у Европу донијета у 19. вијеку и отада се интензивно шири, тако да данас представља једну од најраширенијих страних врста на цијелом европском континенту. У нашим крајевима констатована је 1940. године код Дервенте, и од тада се раширила на великом простору, од сјеверне Босне до долине Неретве. Због своје велике репродуктивне моћи, али и способности прилагођавања различитим неповољним условима, веома брзо се шири како на непољопривредним, тако и на пољопривредним површинама.

У овом раду је дат приказ појаве и ширења амброзије на простору Републике Српске. На основу литературних података и наших истраживања на пољопривредним и на непољопривредним површинама утврдили смо да је амброзија у експанзији на сјеверозападном и јужном дијелу Републике Српске.

Кључне ријечи: *Ambrosia artemisiifolia* L., Република Српска, интродукована врста, инвазионе биљке

УВОД

Од свих адвентивних биљака које су се одомаћиле на нашим просторима (Републике Српске) амброзија представља најопаснију врсту. У посљедње вријеме постала је предмет интересовања не само ботаничара, већ и шире јавности. Поред тога што се веома интензивно шири, потискујући аутохтону флору и мијењајући изглед биљног покривача, амброзија изазива низ штетних посљедица у пољопривреди, а посебно по здравље људи. Ова биљка је у врху листе алергена у свијету, јер је полен амброзије један од најјачих и најчешћих узрочника алергијских промјена, које се манифестују бурним симптомима на дисајним органима. Код осјетљивих особа, а посебно код дјеце, ти симптоми прелазе у хронични облик као што је астма.

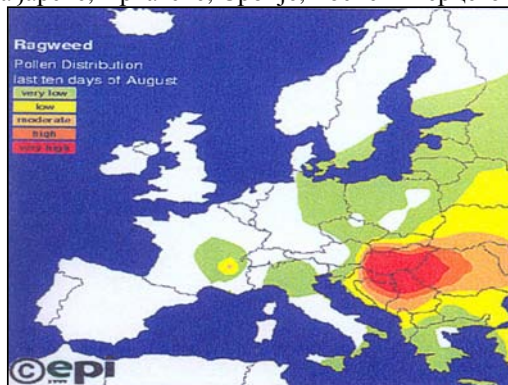
Ambrosia artemisiifolia L. је једногодишња зељаста биљка из фамилије *Asteraceae* која у оптималним условима може да нарасте и преко 1,5 метар. Има снажан вретенаст коријен и добро развијен надземни дио биљке. Цвјетови су једнополни, скупљени у неугледне главичасте цвасти, цвјета од краја јула до краја септембра. У вријеме цвјетања мушки цвјетови производе огромну количину полена, а такође ствара велики број сјеменки, које у земљишту дуго задржавају клијавост. Како се ради о термофилној врсти, клија и ниче почетком маја, расте скоро на свим типовима земљишта. Све наведене карактеристике представљају предност за ширење амброзије.

МАТЕРИЈАЛ И МЕТОДИКА

Флористичка истраживања вршена су у току цијелог вегетацијског периода на подручју сјеверног дијела Републике Српске и у Херцеговини. Детерминација врсте вршена је на основу класичне литературе (Javorcka et Csapody, 1979; Domac 1979) .

РЕЗУЛТАТИ И ДИСКУСИЈА

Ambrosia artemisiifolia L. је сјеверноамеричка врста која је у Европу унијета још у 19. вијеку и данас је раширена на скоро цијелом европском континенту, и сматра се једном од најопаснијих адвентивних врста. На слици 1. приказана је распрострањеност амброзије у Европи, гдје се види њено присуство на свим дијеловима континента, а посебно у источном и јужном. Њено ширење је примијећено и на сјевер и на запад, и сматра се да је брзина миграције биљке на нова подручја између 6 и 20 км годишње. Посебно је обиљежен дио континента гдје се ова биљка интензивно шири и масовно јавља, а то је подручје Мађарске, Хрватске, Србије, Босне и Херцеговине.

Слика 1. Распрострањеност амброзије у Европи

На подручју Републике Српске, први пут је нађена код Дервенте (Maly 1940). Исти аутор наводи казивање земљорадника из околине Дервенте о присуству амброзије 1935. године, која се до 1940. раширила на око 300 дунума. Slavnić (1958) је примјећује на прузи Алипашин Мост-Бућа поток и наглашава да су жељезничке пруге погодне за ширење адвентивних биљака уопште, даље наводи да је вјероватно амброзија ушла са сјевера у Босну и Херцеговину и ширила се према југу. На локалитету Жабара Вјелиčić (1959) је налази у окопавинама. Према Slavnićу (1960), амброзији је требало скоро сто година да из Европе дође до наше земље, и у почетку се понашала као ефемерофита, појављујући се, нестајући и поново појављујући се на истим локалитетима гдје се и одомаћује. Из литературе се, такође, види да је њено ширење ишло са сјевера према југу (Slavnić, 1960; Šarić, 2000; Šoljan, Muratović, 2002). На основу истраживања Šumatić, (1990) примјећено је присуство амброзије у цијелом данашњем подручју Републике Српске у усјевима кукуруза, у стрним житима и на стрњишту. Према истом аутору (Šumatić, 2000), примјећена је у рудералним заједницама на подручју Бања Луке, а такође и на великом простору општине Дервента (Šumatić, Vučić, 2003). По многим ауторима (Slavnić, Kovačević, Вјелиčić), највећу опасност у ширењу амброзије представља моменат уласка ове биљке у културе, одакле се она много брже ширила. На основу наших истраживања која смо проводили у току 2004. и 2005. године на подручју сјеверног и јужног (Херцеговина) дијела Републике Српске, примјетили смо масовно присуство амброзије на различитим стаништима и у разним заједницама. Од рудералних станишта највећу заступљеност примјетили смо уз саобраћајнице, жељезничке пруге, на запуштеним земљиштима. Треба нагласити да су у ширењу амброзије значајну улогу имали водотокови који омогућавају брже и лакше разношење сјемена. У агрофитоценозама најзаступљенија је у широкоредним културама и на стрњишту, мада смо је налазили у свим културама. Нисмо примјетили да је њена појава везана за неки посебан тип земљишта, што потврђује њену велику способност прилагођавања. Можемо констатовати да су антропогена станишта мјеста гдје ова врста има карактер инвазивне биљке. Једино мјесто гдје је нисмо пронашли су шумске заједнице, али смо је примјетили на шумским стовариштима и на мјестима гдје се просјецају шумски путеви, јер долази до отварања склопа и стварања услова да се ова термофилна биљка развије.

Подручје сјеверног дијела Републике Српске је знатно угроженије од јужног. У сјеверном дијелу имамо експанзију амброзије, док у Херцеговини то није случај. У Херцеговини је знатно мање заступљена, али примјетили смо да се шири и у том подручју, и то ширење иде даље према Јадранској обали. Ми сматрамо да је ширење амброзије у сјеверном дијелу интензивније, јер је то изразито пољопривредно подучје гдје је антропогени утицај јако изражен и омогућава лакше разношење сјемена са гајеним биљкама и механизацијом. Масовна појава амброзије на различитим стаништима, по нашем мишљењу, условљена је великом репродуктивном моћи. Ова врста производи огромну количину полена који се лако разноси вјетром на велику удаљеност, ствара велики број сјеменки чија клијавост се дуго задржава у земљишту. Познато је да биљка има велику способност регенерације из добро развијеног коријен, што треба имати на уму приликом уништавања ове биљке. Такође је јак компетитор и лако гуши и потискује сусједне биљке.

Посебну опасност од ширења представљају запуштена земљишта којих има много, и која представљају расадник ове врсте. Треба нагласити да је експанзија амброзије евидентна посљедњих десетак година, а што је вјероватно посљедица и рата на овим просторима, када је било доста необрађеног земљишта, а и на обрађиваним нису примјењиване адекватне мјере заштите.

Ова запажања о ширењу амброзије су резултат анализе података из литературе и података до којих смо дошли у току двогодишњег рада, и савакако представљају прелиминарна истраживања која намјеравамо проширити на цијело подручје Републике Српске.

ЗАКЉУЧАК

На основу анализе изнијетих података могу се извести сљедећи закључци:

- Амброзија је сјеверноамеричка врста која је на просторима Републике Српске констатована 1940. године, у околини Дервенте.
- Ширење и масовнија појава почиње уласком ове биљке у културу.
- Амброзија је у експанзији на сјеверном дијелу Републике Српске, док је у Херцеговини мање заступљена.
- Ширење ове врсте омогућавају биолошке карактеристике: велика репродуктивна моћ, способност регенерације и утицај антропогеног фактора. Антропогени фактор је посебно изражен у агрофитоценозама приликом сјетве и примјене мјера заштите од корова.
- Посебан проблем приликом ширења биљке на простору Републике Српске представљају напуштена земљишта, одакле се она несметано шири.

ЛИТЕРАТУРА

1. Domac, R.: Mala flora Hrvatske i susjednih područja, Školska knjiga, Zagreb, 1967.
2. Bjeličić, Ž.: Flora i vegetacija bare Velika Tišina, *Godišnjak Biološkog instituta XI*, Sarajevo, 1959.
3. Javorka, S., Csapody, V.: Iconographie der Flora des Sudostlichen Mitteleuropa. Gustav Fischer Verlag, Stuttgart, 1979.
4. Slavnić, Ž.: O useljavanju, širenju i odomaćivanju nekih adventivnih biljaka u Bosni i Hercegovini, 117-146, *Godišnjak Biološkog instituta XII*, Sarajevo, 1960.
5. Kovačević, J.: Korov limundžik *Ambrosia artemisiifolia* u Jugoslaviji, *Zaštita bilja*, 77, Beograd, 1964.
6. Kovačević, J.: Rasprostrsnjenost sjeverno američkog korova limundžika (*Ambrosia artemisiifolia* L.) u korovskim fitocenozama Srednje Podravine. *God. Biol. Inst.u Sarajevu*, 1-2, 173-176, 1957.
7. Šarić, T.: Atlas korova, 100 najvažnijih korovskih biljaka u Jugoslaviji. Svjetlost, Sarajevo, 1978.
8. Šoljan, D., Muratović, E.: Rasprostranjenost vrste *Ambrosia artemisiifolia* L. u Bosni i Hercegovini. *Herbologia*, 3(1), 107-111. Sarajevo, 2002.
9. Šumatić, N.: Korovska flora i vegetacija panonskog basena Republike Srpske. Europrint, Banja Luka, 1997.
10. Šumatić, N.: *Aectio-Artemisietum vulgaris* ruderalna zajednica na području na području Banje Luke. Šesti kongres o korovima, Zbornik radova. Banja Koviljača. 259-267, 2000.
11. Šumatić, N., Vučić, D.: *Aectio-Artemisietum vulgaris* Ruderal Community in Area of Derventa. Third Balkan Botanical Congress. Abstracts. Sarajevo, 2003.

Примљено: 15.6.2006.

Одобрено: 17.7.2007.